

Γράφει ο Θεολόγος-Εκκλησιαστικός Ιστορικός-Νομικός Ιωάννης Ελ. Σιδηράς

Ο ΜΕΓΑΣ ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΩΣ ΝΟΜΙΚΟΣ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΚΑΙ ΚΑΝΟΝΟΛΟΓΟΣ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

Η Αγία Μητέρα Ορθόδοξος κατ' Ανατολάς Εκκλησία του Χριστού την 30η Ιανουαρίου εορτάζει τους τρεις μεγίστους φωστήρας της τρισηλίου Θεότητας, Βασίλειον τον Μέγα, Γρηγόριον τον Θεολόγον και Ιωάννην τον Χρυσόστομον. Οι τρεις Ιεράρχες και Οικουμενικοί διδάσκαλοι υπήρξαν κατά την εποχή τους όντως Πανεπιστήμονες και πολυγραφότατοι θεολογικοί συγγραφείς. Εθεράπευσαν με την μελέτη και τα πνευματικά πονήματά τους, τόσον την εκκλησιαστική, όσον και την θύραθεν παιδεία και γι' αυτό η πολιτεία ανεγνώρισε αυτούς ως προστάτες των γραμμάτων.

Οι τρεις Ιεράρχες έλαβαν πλήρη και πολύπλευρη φιλοσοφική και θεολογική μόρφωση, συνάμα όμως έλαβαν γνώση και όλων των τότε γνωστών και ολοκληρωμένων επιστημών, όπως της ιατρικής, της νομικής, της ρητορικής, της αστρονομίας κ.α.

Από τους τρεις φωστήρες Ιεράρχες, εκείνος που περισσότερο ησχολήθη με την νομική επιστήμη και ήσκησε το επάγγελμα του μαχόμενου νομικού, δικηγόρου, την Καισάρεια, διδάσκοντας παράλληλα και την ρητορική τέχνη, ήταν ο Βασίλειος, πριν βεβαίως εγκαταλείψει τα εγκόσμια και αφιερωθεί ολοκληρωτικά στο Θεό. Τότε συνέγραψε τρία σημαντικά ασκητικά συγγράμματα τα οποία τιτλοφορούνται: “όροι κατά πλάτος”, “όροι κατ' επιτομήν” και “όροι Ηθικοί”.

Στους μεν “όρους κατά πλάτος” πραγματεύεται περί των γενικών προβλημάτων του μοναχικού βίου, του οποίου ως θεμέλιο χαρακτηρίζει

την αγάπη προς τον Θεό και προς τον πλησίον. Στους δε “όρους κατ’ επιτομήν”, αναλύονται τα γενικά προβλήματα, αλλά και τα ειδικότερα ζητήματα που αφορούν εν τοις πράγμασιν την ορθοπραξία, την εφαρμογή δηλαδή στην πράξη της ορθοδόξου διδασκαλίας της Εκκλησίας από τους μοναχούς και τις μοναχές. Πρόκειται ουσιαστικά για πρακτικές απαντήσεις, υπό την μορφή συστήματος μοναχικού τρόπου βιώσεως του αγγελομίμητου βίου, που δίδονται για κάθε ειδική περίπτωση. Τέλος, στους “όρους Ηθικούς” περιέχονται κείμενά της Αγίας Γραφής, τα οποία αναφέρονται στον πνευματικό και ηθικό βίο των Χριστιανών.

Ο Μέγας Βασίλειος όμως, πριν από την εισαγωγή του στον Ιερό κλήρο, επειδή όπως προαναφέραμε ήσκησε το επάγγελμα του μαχόμενου δικηγόρου και τους διδασκάλους της ρητορικής τέχνης στην Καισάρεια, συνέγραψε 99 πολύ σημαντικούς κανόνες τους οποίους επεσφράγισε και επικύρωσε δια του Β’ κανόνος αυτής η Πενθέκτη Οικουμενική Σύνοδος, η οποία συνεκλήθη το 691 μ.Χ. στην Κωνσταντινούπολη.

Στο παρόν άρθρο θα παραθέσουμε τους σπουδαιότερους από τους 92 κανόνες του Μεγάλου Βασιλείου. Έτσι, στον Α’ κανόνα ο Ιεράρχης δίδει με μοναδική ακρίβεια, σαφήνεια και περιεκτικότητα τους ορισμούς των μεγάλων “εκκλησιαστικών αδικημάτων”, τα οποία είναι αιρέσεις, τα εκκλησιαστικά σχίσματα και οι παρασυναγωγές εντός του εκκλησιαστικού σώματος.

Στη συνέχεια προβαίνει δια του Η’ κανόνος του στην οριοθέτηση και διάκριση του ακούσιου και του εκούσιου φόνου. Με τα σημερινά δεδομένα του ποινικού δικαίου κάνει λόγο για την ανθρωποκτονία εκ προθέσεως, την ανθρωποκτονία εξ’ αμελείας, για το σημερινό έγκλημα εκ του αποτελέσματος, για την θανατηφόρο σωματική βλάβη. Η δε αναφορά του στα “εμβρυοκτόνα δηλητήρια” συνδέεται προφανώς με τα αδικήματα της ετεραμβλώσεως και αυταμβλώσεως.

Αξιοσημείωτο είναι επίσης ότι ο Μέγας Βασίλειος, συλλαμβάνει και τη σημερινή θεωρία του “Ενδεχόμενου δόλου” για τον οποίο ορίζει ότι “αν κάποιος προσφέρει σε άλλο πρόσωπο “περίεργον φάρμακον” για να τον ελκύσει σε σαρκικό έρωτα και το άτομο αυτό αποθάνει, τότε ο προσφέρων το φάρμακο, όπως λέγει, είναι υπεύθυνος για τον θάνατο του προσώπου, όπως εκείνος που διαπράττει ανθρωποκτονία εκ προθέσεως με ευθύ δόλο.

Στο Β’ κανόνα του κάνει λόγο για τα αδικήματα της αμβλώσεως, εκτρώσεως, αλλά ακόμη και για την θεωρία της αληθούς συρροής ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως κα αμβλώσεως.

Στο Δ’ κανόνα του ασχολείται με τους δίγαμους και τρίγαμους. Ο ίδιος όμως ακολουθεί τους παλαιούς Πατέρες της Εκκλησίας και αποδέχεται

μόνο την μονογαμία, ενώ απορρίπτει με κάθε τρόπο τη διγαμία και τριγαμία. Μόνο δε σε ορισμένες περιπτώσεις κατ' οικονομία δέχεται την διγαμία, μόνο και μόνο, για να μην χαρακτηριστεί μοιχεία.

Στο Ζ' κανόνα ο Μέγας Βασίλειος αναφέρεται στις ακόλαστες και ανήθικες σαρκικές πράξεις της “αρσενοκοιτίας” και την “κτηνοβασίας”, τις οποίες εξομοιώνει με τον φόνο εκ προθέσεως. Για δε τους εν αγνοία τελέσαντες κάποια από τα ως άνω αδικήματα, λέγει ότι είναι άξιοι συγγνώμης ύστερα όμως από τριάντα έτη ειλικρινούς μετάνοιας. Εν προκειμένω, εμμέσως πλην σαφώς κάνει λόγο για την θεωρία του ποινικού δικαίου περί τις λεγομένης πραγματικής πλάνης.

Στον Θ' κανόνα του ο νομομαθής Ιεράρχης καταγράφει τους λόγους του διαζυγίου. Ως λόγους διαζυγίου αναγνωρίζει την πορνεία, την μοιχεία, αλλά και την διγαμία, για την οποία αναφέρεται στον ΙΒ' κανόνα του.

Το ιδιαίτερος οξύ στις ημέρες μας ζήτημα της τοκογλυφίας απασχολεί και τον Μέγα Βασίλειο, ο οποίος στον ΙΔ' κανόνα του αναφέρει ότι ο τοκογλύφος μπορεί να γίνει Ιερέυς εάν το άδικο κέρδος το δώσει στους πτωχούς. Είναι ωσάν να οριοθετεί την έννοια της εξαλείψεως του αξιοποίνου.

Στο ΙΑ' κανόνα του ασχολείται με το λεπτό ζήτημα του ποινικού μας δικαίου, το οποίο αφορά την δύσκολη διάκριση ανάμεσα στο αδίκημα της

θανατηφόρου σωματικής βλάβης και της ανθρωποκτονίας εκ προθέσεως. Τελικώς, ο Μέγας Βασίλειος καταλήγει να υπογραμμίσει ότι το όλο νομικό ζήτημα μπορεί να επιλυθεί επί τη βάσει αντικειμενικών κριτηρίων, αναλόγως, βέβαια με την κρινομένη περίπτωση.

Κατά τον ΚΑ' κανόνα ο σεπτός Ιεράρχης ορίζει ότι εάν ένας νυμφευμένος άνδρας αμαρτήσει με άλλη νυμφευμένη γυναίκα, τότε λογίζεται ως πόρνος και τιμωρείται βαρύτερα από έναν ανύπανδρο άνδρα που πορνεύει. Καταλήγει δε στην άποψη αυτή επειδή ο ανύπανδρος αναγκάζεται προς το πορνεύειν λόγω της φυσικής επιθυμίας του, ενώ δεν χωρεί συγκατάβαση στον ύπανδρο επειδή εκείνος έχει παρηγοριά της επιθυμίας του την νόμιμη γυναίκα του.

Πολύ σημαντικός είναι και ο ΚΒ' κανών του Μεγάλου Βασιλείου στον οποίο γίνεται λόγος για το αδίκημα της απαγωγής. Ορίζεται δηλαδή ότι τιμωρούνται όλοι όσοι απαγάγουν γυναίκες είτε ελεύθερες, είτε “προμεμνηστευμένες”. Κατά κανόνα όμως γίνονται δεκτοί εις μετάνοια εκείνοι που αποδίδουν τις γυναίκες αυτές στους άνδρες ή τους γονείς τους. Αν πάλι οι τελευταίοι επιθυμούν να τις δώσουν στους πρώην απαγωγείς τους, τότε το “συνοικέσιον” θεμελιούται. Στον δε ΚΓ' κανόνα εισάγεται η απαγόρευση να μην πανδρεύεται κάποιος της αποθανούσας

γυναικός του την αδελφή, όπως το ίδιο πρέπει να ισχύει και για την χήρα γυναίκα η οποία δεν πρέπει να πανδρεύεται τον αδελφό του αποθανόντος ανδρός αυτής.

Στον ΛΓ' κανόνα εμμέσως αναφέρεται στο ποινικό αδίκημα της "Εκθέσεως" σε κίνδυνο ζωής, δια το οποίο φέρει ως παράδειγμα την εγκατάλειψη του βρέφους από την μητέρα του επί της οδός αμέσως μετά την γέννηση του.

Ο ΛΗ' κανών του Ιεράρχου αναφερόμενος στο αδίκημα της εκούσιας απαγωγής ορίζει ότι οι γυναίκες, που παρά την αντίθετη γνώμη των γονέων τους ακολουθούν τον άνδρα που αγαπούν, θεωρούνται ως πόρνες, ενώ εάν δώσουν την συγκατάθεση τους οι γονείς τους, τότε αναγνωρίζεται ως νόμιμη η έγγαμη συμβίωση τους.

Ο Μέγας Βασίλειος ως σύγχρονος, θα λέγαμε, ποινικολόγος, κάνει λόγο στον ΜΓ' κανόνα του για την υπέρβαση των ορίων της άμυνας, την οποία δεν συγχωρεί ως πράξη όταν είναι δυσανάλογα υπερβολική ως προς την επίθεση που δέχεται ο αμυνόμενος, ο οποίος τιμωρείται με ελαττωμένη ποινή.

Ο ΝΖ' κανών ορίζει ότι εκείνος που προκαλεί ακούσιο φόνο, πρέπει να απέχει επί 10 έτη από το μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας. Αυτό δε ο κανών πρέπει να τύχει ιδιαιτέρας προσοχής από τους κληρικούς μας που οδηγούν αυτοκίνητο, αφού κινδυνεύουν ανά πάσα ώρα και στιγμή να προκαλέσουν ακούσιο φόνο, οπότε είναι πολύ δύσκολη, βάσει των ιερών κανόνων της Εκκλησίας, η άσκηση των ιερατικών τους καθηκόντων. Παρά ταύτα, ο Μέγας Βασίλειος δέχεται ως ελαφρυντικό την έμπρακτη μετάνοια του προκαλέσαντος τον ακούσιο φόνο.

Επί πνευματικών ακραιφνώς ζητημάτων ο σοφός ιεράρχης ορίζει ότι ο επίορκος πρέπει για 10 έτη, να παραμένει ακοινώνητος. Την ίδια δε ποινή επιβάλλει ο ΞΣΤ' κανών και στον τυμβωρύχο. Ο δε ΞΖ' κανών επιλαμβάνεται του ζητήματος της αιμομιξίας μεταξύ των αδελφών, την οποία χαρακτηρίζει απερίφραστα ως έγκλημα. Θεωρεί επίσης ότι "αδελφομιξία" υφίσταται και στην περίπτωση των ετεροθαλών αδελφών. Την ίδια μάλιστα ποινική αντιμετώπιση εφαρμόζει ο ιερός πατήρ και σε εκείνους που έχουν ερωτικές σχέσεις με την μητριά τους.

Ως προς τα λεγόμενα από την νομική επιστήμη "κωλύματα του γάμου", ο Μέγας Βασίλειος ορίζει ότι απαγορεύεται ο γάμο συγγενούς εξ' αίματος μέχρι και του δεύτερου βαθμού του ενός των συζύγων και του δεύτερου βαθμού του άλλου συζύγου. Το δε κώλυμα του το υφίσταται και μετά την λύση η ακύρωση του γάμου, αλλά δεν χαρακτηρίζεται ως μοιχεία εάν τυχόν συμβεί.

Ο Μέγας Βασίλειος στον ΠΑ΄ κανόνα ορίζει ότι εκείνος που αρνήθησαν την εις Χριστόν πίστη τους “εξ’ ανάγκης και εκ βασάνων φρικτών” μπορούν κα πρέπει ν’ αντιμετωπισθούν από την Εκκλησία με περισσότερη επιείκεια και πνεύμα συγχωρήσεως. Ενώ είναι ασυγχώρητοι και παντελώς εκτός του εκκλησιαστικού σώματος όλοι όσοι άνευ ανάγκης ή μαρτυρίου, αλλά εξ’ ιδιοτέλειας και αδιαφορίας περί την πίστη του Ιησού Χριστού, επρόδωσαν την πίστη τους και έγιναν αρνησίθρησκοι και επίορκοι.

Στον 90ο κανόνα του ο Μέγας Βασίλειος αναφέρεται στο ιδιαίτερο εκκλησιαστικό αδίκημα της σιμωνίας (φιλαργυρία των κληρικών). Ενώ επαινεί και εξυμνεί την αφιλαργυρία και την ανιδιοτέλεια των ιερέων, οι οποίοι τελούν τα μυστήρια της Εκκλησίας χωρίς να απαιτούν από τους πιστούς χρήματα για να επιτελέσουν τα μυστηριακά και ιερατικά τους καθήκοντα. Γι’ αυτό θεωρεί μέγα αμάρτημα την φιλαργυρία, την δε σιμωνία των κληρικών χαρακτηρίζει ως ειδωλολατρεία και βαρεία εκτροπή.

Από όσα παραπάνω εκθέσαμε, νομίζουμε ότι φανερούται η νομική κατάρτιση και συγκρότηση του αγίου ανδρός, ο οποίος χωρίς υπερβολή υπήρξε ένας “σύγχρονος” ποινικολόγος και αστικολόγος που μέχρι και σήμερα οι κοσμικοί και εκκλησιαστικοί του κανόνες έχουν εφαρμογή στο ποινικό και αστικό μας δίκαιο. Τέτοιους λοιπόν πανεπιστήμονες φωστήρες και οικουμενικούς διδασκάλους τιμούμε και δοξολογούν σήμερα μαθητές, φοιτητές, δάσκαλοι και καθηγητές της εκπαιδευτικής κοινότητας της χώρας μας. Είναι δε γεγονός ότι απετέλεσαν και οι τρεις την ενσαρκωμένη κοσμική σοφία και επιστήμη, αλλά κυρίως τα αδιάψευστα στόματα της θεολογίας και θεογνωσίας, της ορθοδοξίας και της ορθοπραξίας. Έθεσαν την γνώση τούτου του κόσμου και την επιστήμη στην υπηρεσία της Εκκλησίας και των συνανθρώπων τους. Γι’ αυτό υπήρξαν μέγιστοι θεολόγοι και μέγιστοι άνθρωποι, που δια της ακτίστου ενέργειας του Παναγίου πνεύματος κατέκτησαν και κυρίως βίωσαν προσωπικά και εμπειρικά την άνωθεν δοθείσα σ’ αυτούς θεία σοφία.

Τέτοιους δασκάλους θέλουμε και σήμερα προκειμένου και η νεολαία μας να έχει πρότυπα γνήσια για να μιμηθεί και να βρει μια πυξίδα ορθοπορείας στον σύγχρονο κόσμο των τρελών αντιθέσεων, των ατέρμονων αναζητήσεων και των απραγματοποίητων ονείρων. Χρόνια πολλά, σε όλους εκείνους που καλλιεργούν το πνεύμα και αναζητούν βήμα-βήμα την θεογνωσία και τον άνωθεν φωτισμό της τρισηλίου Θεότητας.